

การศึกษาคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์

A STUDY OF HUMAN RELATIONS CHARACTERISTICS OF THE TEACHING PROFESSION STUDENTS AT RAJABHAT RAJANAGARINDRA UNIVERSITY

จิราภรณ์ พจนารีย์วงศ์, เยาวนุช ทานาม, ภิบุลย์ ตัญญบุตร, วรียนันท์ สิริกรกาญจน และ พรรณรายณ์ ทรัพย์แสนดี
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, วิทยาลัยครูสุริยเทพ มหาวิทยาลัยรังสิต,
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น และ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
Jiraporn Potjanaareewong, Yaowanuch Thanam, Phibun Tanyabut, Varinun Sirigonganjana
and Pannarai Subsandee

Faculty of Education Rajabhat Rajanagarindra University, Faculty of Education Mahasarakham University,
Suryadhep Teachers College, Rangsit University, Faculty of Education Western University and Faculty of Education
Chandrakasem Rajabhat University

Corresponding Author Email : majilove1973@gmail.com

(วันที่รับบทความ : มิถุนายน 20, 2566; วันที่แก้ไขบทความ : กรกฎาคม 4, 2566 ; วันที่ตอบรับบทความ : กรกฎาคม 6, 2566)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ 2) เพื่อจัดอันดับคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ จำนวน 3 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านความรับผิดชอบ 2) ด้านการติดต่อสื่อสาร และ 3) ด้านการพัฒนาตนเอง งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาวิชาชีพครูของคณะครุศาสตร์ จำนวน 417 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบวัดคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 33 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า

1. คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=4.21$, S.D.=0.43)
2. เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมากโดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านด้านความรับผิดชอบ ($\bar{X}=4.30$, S.D.=0.45) ด้านด้านการติดต่อสื่อสาร ($\bar{X}=4.22$, S.D.= 0.47) และด้านด้านการพัฒนาตนเอง ($\bar{X}=4.13$, S.D.=0.50) ตามลำดับ

คำสำคัญ : การศึกษา, คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์, นักศึกษาวิชาชีพครู

Abstract

This article aimed to study 1) study human relations characteristics of the teaching profession students at Rajabhat Rajanagarindra University, 2) to rank human relations characteristics of the teaching profession students at Rajabhat Rajanagarindra University in 3 aspects; 1) Responsibility 2) Communications and 3) Self-improvement. This study was survey research and the sample of the study was 417 teaching profession students from Faculty of Education. They was selected by cluster random sampling. The instrument for collecting data was a test of Human relation characteristics of the teaching profession students with five-level 33 questions and the reliability of the total was .95. The data analyzed using percentage, mean and standard deviation.

The research results were found as follows;

1. The human relations characteristics of the teaching profession students at Rajabhat Rajanagarindra University was high level ($\bar{X}=4.21$, S.D.=0.43).

2. When considering each aspect, It was found that the human relations characteristics were at a high level, in descending order, namely: Responsibility ($\bar{X}$ = 4.30, S.D. = 0.45), Communications ($\bar{X}$ = 4.22, S.D. = 0.47), Self-improvement ($\bar{X}$ = 4.13, S.D. = 0.50)

Keywords : Study, Human Relation Characteristics, Teaching Profession Students

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์สัมพันธ์เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่ติดต่อกันเกี่ยวข้องกันในการดำเนินชีวิตประจำวันในครอบครัว ในการทำงานในองค์กรหรือหน่วยงาน เพื่อให้การดำเนินชีวิตนั้นเป็นไปอย่างราบรื่น มนุษย์สัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง มีความสำคัญทั้งในระดับครอบครัว สังคม และประเทศชาติ สามารถสร้างความเข้าใจอันดีและความสามัคคี ก่อให้เกิดความรักใคร่ ความสำเร็จในการทำงานร่วมกันเป็นปัจจัยที่ช่วยเพิ่มผลผลิต และเป็นเครื่องมือช่วยในการแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้ง ทั้งนี้คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์เป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญต่อการประกอบวิชาชีพครู ซึ่งมีหน้าที่พัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติให้เติบโตขึ้นอย่างมีคุณภาพ ซึ่งเด็กและเยาวชนอันกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติสืบต่อไป ซึ่งเด็กและเยาวชนนี้สามารถที่จะพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ สร้างสรรค์พัฒนางานในอาชีพต่าง ๆ ได้ได้อย่างเต็มที่ คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์มีความจำเป็นอย่างยิ่งในอาชีพครู ซึ่งสอดคล้องกับตามประกาศคณะกรรมการคุรุสภา เรื่อง รายละเอียดของมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ.2562 (ข) มาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครู คณะกรรมการคุรุสภากำหนด ดังนี้ (1) การฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียน (2) การปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะสาระการฝึกประสบการณ์วิชาชีพระหว่างเรียนและการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในสาขาวิชาเฉพาะและสมรรถนะประกอบด้วย มาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพ 1. การปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้ประกอบวิชาชีพครู 1.1 สาระการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ และการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา (1) การปฏิบัติหน้าที่ครู (2) การจัดการเรียนรู้ (3) ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน และในส่วนของ 1.2 สมรรถนะ 1.2.1 การปฏิบัติหน้าที่ครู (1) มุ่งมั่นพัฒนาผู้เรียนด้วยจิตวิญญาณความเป็นครู (2) ส่งเสริมการเรียนรู้ เอาใจใส่ และยอมรับความแตกต่างของผู้เรียนแต่ละบุคคล (3) สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เรียนให้เป็นผู้ใฝ่เรียนรู้ และ ผู้สร้างนวัตกรรม (4) พัฒนาตนเองให้มีความรอบรู้ ประพฤติตนเป็น แบบอย่างที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม และเป็นพลเมืองดี 1.2.2 การจัดการเรียนรู้ (1) การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและส่งเสริมหลักสูตรสถานศึกษา (2) การจัดทำแผนการสอนและจัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนตามความถนัด และความสนใจ ให้มีปัญญารู้คิด มีความเป็นนวัตกร และมีความสุขในการเรียน (3) ดูแลช่วยเหลือ พัฒนา และรายงานผลการพัฒนา ผู้เรียนเป็นรายบุคคลอย่างเป็นระบบ (4) วิจัย สร้างนวัตกรรม และประยุกต์ใช้เทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน (5) ทำงานเป็นทีมอย่างสร้างสรรค์ และร่วมกิจกรรม พัฒนาวิชาชีพ (6) สื่อ และการวัดการประเมินผลการเรียนรู้ (7) การบูรณาการความรู้และศาสตร์การสอน (8) การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ 1.2.3 ความสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน (1) ร่วมมือกับผู้ปกครองในการพัฒนา และแก้ปัญหา ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ (2) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีคุณภาพของผู้เรียน (3) ศึกษา เข้าถึงบริบทของชุมชน และสามารถอยู่ร่วมกันบนพื้นฐาน ความแตกต่างทางวัฒนธรรม (4) ส่งเสริม อนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ตามข้อกำหนดของคุรุสภาแสดงให้เห็นถึงความสอดคล้องกับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ในนักศึกษาวิชาชีพครู (คุรุสภา, 2563 : ออนไลน์) ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรม สกส.เกียรติ (2562 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ตามทัศนะของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาศาखाวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูด้านมนุษย์สัมพันธ์นั้นอยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับสุนันท์ สipay (2562 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการศึกษาคุณลักษณะของครูที่ดีในศตวรรษที่ 21 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า คุณลักษณะของครูที่ดีในศตวรรษที่ 21 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือประกอบไปด้วยมาตรฐานด้านการร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ในชุมชน และงานวิจัยของนภสร ศิริเจริญศรีและอาทิตย์ ขวัญเขียน (2561 : 46-47) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของครูที่เลี้ยงที่มีต่อคุณสมบัติของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา พบว่า คุณสมบัติของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษาในความคิดเห็นของครูที่เลี้ยง คือ คุณสมบัติความเป็นครูซึ่งมีค่ามากที่สุด โดยลักษณะที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็น

ครูประกอบด้วย ความรัก ความเมตตา ปราศรัยต่อนักเรียน ความอดทนและความรับผิดชอบ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเป็นผู้นำทางวิชาการ มีวิสัยทัศน์ ศรัทธาในวิชาชีพครู และปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู

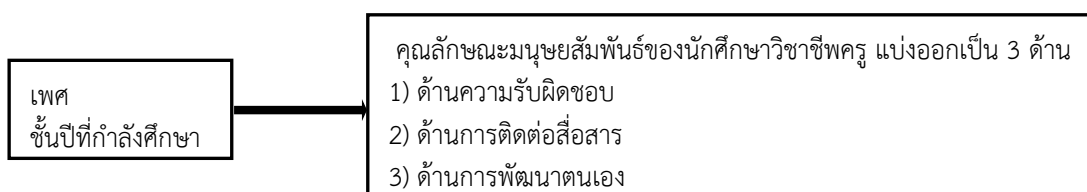
มนุษย์สัมพันธ์ เป็นการที่กลุ่มคนที่มีความเกี่ยวข้องกันในองค์กรหรือหน่วยงาน ทั้งในด้านการผลิตผลงาน การอยู่ร่วมกัน มีหลักเกณฑ์การปฏิบัติงานและหลัก ในการใช้ชีวิตในองค์กรร่วมกัน เพื่อเกิดสายสัมพันธ์นอกเหนือจากคำว่าผู้บังคับบัญชา หัวหน้า ลูกน้อง เกิดการประสานความร่วมมือในทุกมิติจนเกิดความรักใคร่กลมเกลียว สามัคคี ในองค์กรส่งผลให้ผลผลิตของงานมีประสิทธิภาพ และเกิดความสัมพันธ์ที่ดีในองค์กร (จำนงค์ นามมา และจักรี ศรีจารเมธีญาณ, 2564 : 782) ซึ่งเจษฎา บุญมาโฮม (2564 : 33) กล่าวถึงมนุษย์สัมพันธ์สำหรับครูไว้ว่า เป็นพฤติกรรม การปฏิบัติหน้าที่ของครูในเชิงสร้างสรรค์มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียน เพื่อนครู ผู้บริหาร บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอย่างเหมาะสม โดยเริ่มจากการรู้จักและยอมรับตนเอง และผู้อื่น สามารถแสดงพฤติกรรมได้อย่างเหมาะสม มีศิลปะการสื่อสาร ดำรงชีวิต และปรับตัวอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เพื่อให้การประกอบวิชาชีพครูประสบความสำเร็จอย่างมีความสุข ลักษณะมนุษย์สัมพันธ์มีลักษณะของการติดต่อสื่อสารสัมพันธ์กันแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ เป็นการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของบุคคลและกลุ่ม เป็นเครื่องมือในการติดต่อประสานงานให้เกิดความร่วมมือและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และเกรียงศักดิ์ ราชโคตร (2552 : 8-9); สมพร สุทัศน์ (2554 : 5-6) และวราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์ (2549 : 96-97) กล่าวว่า แนวคิดคุณลักษณะ ที่จะช่วยเสริมสร้างให้เป็นผู้มีมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ประกอบด้วย 1) การพัฒนาศักยภาพของตน ได้แก่ การศึกษา การพัฒนาตนเองตามศักยภาพให้ดีที่สุดทั้งทางร่างกาย จิตใจ และบุคลิกภาพเพื่อให้ตนเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพของ สังคม และเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข เพราะมนุษย์แต่ละคนเกิดมามีทั้งส่วนดีและส่วนที่บกพร่องในส่วน ของข้อบกพร่องนั้นเราสามารถปรับปรุงและพัฒนาได้โดยมีขั้นตอน 2) การเรียนรู้ความรับผิดชอบ ได้แก่ การเรียนรู้ ความรับผิดชอบตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในการปฏิบัติงาน ในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้งานนั้นบรรลุเป้าหมาย อย่างดีที่สุด ความรับผิดชอบเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจากที่ได้คิดหรือคิดได้ก่อนที่จะทำอะไรลงไป โดยคำนึงถึงผลที่จะ ติดตามมา ความรับผิดชอบควรพัฒนาต่อไปโดยไม่หยุดยั้ง หากมีความเข้าใจว่า ความรับผิดชอบคือจิตสำนึกที่ดีงาม 3) การติดต่อสื่อสาร ได้แก่ การศึกษาวิธีการติดต่อสื่อสารที่ทำให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในกลุ่มได้ และทำให้มีความเข้าใจ ตรงกัน เกิดความรู้สึกที่ดีต่อกันอันนำไปสู่การปฏิบัติที่ดีต่อกัน การติดต่อสื่อสารเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติ เพื่อบรรลุ เป้าหมายขององค์กร หากขาดการติดต่อสื่อสารแล้ว องค์กรจะไม่สามารถผลิตผลงานใด ๆ ออกมาได้เลย การ ติดต่อสื่อสารจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงาน ให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ เป็นหน่วยงานหนึ่งของมหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์ โดยมีหน้าที่สำคัญการผลิตบัณฑิตครูให้มีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานวิชาชีพต่าง ๆ คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์เป็น คุณลักษณะประการหนึ่งมีความสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ครู ซึ่งแสดงให้เห็นถึงหลักฐานความสำคัญตามหลักฐาน แนวคิดต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น นอกจากนี้มนุษย์สัมพันธ์ยังส่งผลให้บุคคลประสบความสำเร็จในชีวิต คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู เพื่อผลการศึกษานี้ได้แสดงถึง ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปและข้อมูลด้านบุคลิกภาพของนักศึกษา ซึ่งสามารถนำข้อมูลที่ได้นี้มาเป็นแนวทางในการพัฒนา คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านอื่น ๆ ของนักศึกษาวิชาชีพครูเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การ เป็นครูมืออาชีพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์
2. เพื่อจัดอันดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักศึกษาวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ที่ศึกษาอยู่ระดับชั้นปีที่ 1-4 ปีการศึกษา 2565 จำนวน 834 คน

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาการพัฒนาแบบวัดคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ เป็นนักศึกษาวิชาชีพครูที่ศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 1-4 คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2565 ใช้การสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ในงานวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 417 คน โดยใช้เกณฑ์ค่าร้อยละ 50 ของประชากร เพื่อมีความถูกต้องมากและความคลาดเคลื่อนน้อย (สุวิมล ตรีภานันท์, 2557 : 157) ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยขึ้นอยู่กับระดับความถูกต้องของการวิจัย และจำนวนตัวแปรในการวิจัย กล่าวคือ ถ้าต้องการให้การวิจัยมีความถูกต้องมากและคลาดเคลื่อนน้อยต้องใช้กลุ่มตัวอย่างที่มีขนาดใหญ่ (Kerlinger, 1986 : 117-119; Neuman, 1991 : 221)

ตัวแปรที่ศึกษา

ตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา

ตัวแปรตาม ได้แก่ คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู แบ่งออกเป็น 3 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการพัฒนาตนเอง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบวัดคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งประกอบด้วย 3 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ มีข้อคำถาม จำนวน 11 ข้อ ด้านการติดต่อสื่อสาร มีข้อคำถาม จำนวน 11 ข้อ และด้านการพัฒนาตนเอง มีข้อคำถามจำนวน 11 ข้อ รวมทั้งฉบับ จำนวน 33 ข้อ แบบวัดมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (IOC) มีค่าอยู่ระหว่าง 0.6-1.0 มีค่าอำนาจจำแนกเท่ากับ .41-.69 และมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .95

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

คณะผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครูจากแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับมนุษยสัมพันธ์ และตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยนำแบบวัดให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านจิตวิทยา จำนวน 3 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญทางวัดผลประเมินผล จำนวน 2 ท่าน เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ความสอดคล้องของข้อคำถามกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและตรวจสอบภาษา แล้วเลือกคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป และนำมาปรับปรุง หาค่าอำนาจจำแนกคัดเลือกข้อคำถามที่ค่าอำนาจจำแนก ตั้งแต่ .20 ขึ้นไป และหาค่าความเชื่อมั่นตามเกณฑ์ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค สูงกว่า 0.70 โดยใช้เกณฑ์การให้คะแนนแบบวัด และการแปลความหมายของคะแนนตามแนวคิดของบุญชม ศรีสะอาด และบุญส่ง นิลแก้ว (2565 : ออนไลน์)

4.51-5.00 หมายถึง มีคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมากที่สุด

3.51-4.50 หมายถึง มีคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับมาก

2.51-3.50 หมายถึง มีคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง

1.51-2.50 หมายถึง มีคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อย

1.00-1.50 หมายถึง มีคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้นำแบบวัดคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู ซึ่งตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญและดำเนินการปรับปรุงข้อคำถามตามข้อชี้แนะ หาคุณภาพของแบบวัด ได้แก่ ค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ค่าอำนาจจำแนก และค่าความเชื่อมั่น นำไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 417 คน โดยดำเนินการเก็บข้อมูลและขอความร่วมมือไปยังอาจารย์ผู้สอน ได้รวบรวมแบบวัดและตรวจดูความสมบูรณ์แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยกระบวนการทางสถิติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาระดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

1. ทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content validity) โดยใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index of Item-Operational Definition Congruency) (บุญเชิด ภิญญอนันตพงษ์, 2554 : 13-16)
2. ตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก (Discrimination) ของแบบวัดคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยใช้วิธีการวิเคราะห์ค่าสหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson product moment correlation)
3. ตรวจสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบวัดคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient)
4. ตรวจสอบระดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์โดยใช้การหาค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการศึกษาคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ผลการวิจัยมีดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของนักศึกษาวิชาชีพครู ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา นำเสนอในรูปแบบตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 จำนวนและร้อยละของข้อมูลส่วนบุคคลของนักศึกษาวิชาชีพครู

ข้อมูลส่วนบุคคล		จำนวน (n=417)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	98	23.50
	หญิง	319	76.50
ชั้นปีที่กำลังศึกษา	ชั้นปีที่ 1	140	33.57
	ชั้นปีที่ 2	84	20.14
	ชั้นปีที่ 3	77	18.47
	ชั้นปีที่ 4	116	27.82

จากตาราง 1 พบว่า จำนวนนักศึกษาวิชาชีพครู จำนวน 417 คน เป็นนักศึกษาเพศชาย จำนวน 98 คน คิดเป็นร้อยละ 23.50 เป็นนักศึกษาเพศหญิง จำนวน 319 คนคิดเป็นร้อยละ 76.50 โดยนักศึกษากำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 1 จำนวน 140 คน คิดเป็นร้อยละ 33.57 นักศึกษากำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 2 จำนวน 84 คน คิดเป็นร้อยละ 20.14 นักศึกษากำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 3 จำนวน 77 คน คิดเป็นร้อยละ 18.47 และนักศึกษากำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 4 จำนวน 116 คน คิดเป็นร้อยละ 27.82

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู และการจัดอันดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู และการจัดอันดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยรวมและรายด้าน

คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	อันดับ
ด้านความรับผิดชอบ	4.30	0.45	มาก	1
ด้านการติดต่อสื่อสาร	4.22	0.47	มาก	2
ด้านการพัฒนาตนเอง	4.13	0.50	มาก	3
โดยรวม	4.21	0.43	มาก	

จากตาราง 2 พบว่า คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู โดยรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.21 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .43 แปลผลระดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์อยู่ในระดับมาก ในส่วนของรายด้านทั้ง

3 ด้าน มีค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานใกล้เคียงกัน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านความรับผิดชอบ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .45 แปลผลระดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์อยู่ในระดับมาก ด้านการติดต่อสื่อสาร มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.22 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .47 แปลผลระดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์อยู่ในระดับมาก และด้านการพัฒนาตนเอง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.13 และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ .50 แปลผลระดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์อยู่ในระดับมาก

อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพรู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ ผู้วิจัยนำเสนอการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. ผลการศึกษาคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพรู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก ด้วยคณะครุศาสตร์ได้จัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นครูตลอดระยะเวลาการศึกษาตามหลักสูตรเพื่อให้ นักศึกษามีความรู้ในสาขาวิชาเฉพาะและสมรรถนะ เป็นไปตามมาตรฐานประสบการณ์วิชาชีพที่คุรุสภากำหนด จึงทำให้นักศึกษาวิชาชีพรูได้ฝึกฝนพัฒนาตนเองในด้านหลักวิชาชีพ โดย การเคารพสิทธิของบุคคลอื่น มารยาทตามเอกลักษณ์ของความเป็นไทย เช่น การไหว้ การยิ้มแย้มแจ่มใส การกล้าแสดงออกอย่างเหมาะสม ความมีน้ำใจ จึงส่งผลต่อการแสดงออกคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ซึ่งสอดคล้องกับวิภาภรณ์ บุญยงค์ (2560 : 68) ได้ศึกษาเรื่องการ ใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นนักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2560 จำนวน 24 คน โดยทำการทดสอบก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม พบว่า มนุษย์สัมพันธ์โดยรวมของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ก่อนและหลังการทดลองอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับพจนมาลย์ สกลเกียรติ (2562 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ ตามทัศนะของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต พบว่า คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูด้านมนุษย์สัมพันธ์นั้นอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับธีราภรณ์ พลาลัยเล็ก (2558 : 38) ได้ทำการศึกษาทัศนคติต่อวิชาชีพครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ วิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาและมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต ได้กลุ่มตัวอย่างของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา จำนวน 135 คน และกลุ่มตัวอย่างของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต จำนวน 102 คน รวมจำนวนทั้งสิ้น 237 คน ใช้สถิติในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิเคราะห์ทัศนคติต่อวิชาชีพครูของนักศึกษามีดังนี้ ทัศนคติต่อวิชาชีพครูของนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักศึกษาส่วนใหญ่มีทัศนคติต่อวิชาชีพครูอยู่ในระดับมาก จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ ด้านการสอน ด้านเกียรติยศและชื่อเสียง ด้านมนุษย์สัมพันธ์กับชุมชน และด้านเศรษฐกิจ และมีความสอดคล้องกับภรณี ศรีเจริญศรี และอาทิตย์ ชวัญเขียน (2561 : 46-47) ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยงที่มีต่อคุณสมบัติของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยงที่มีต่อคุณสมบัติของนักศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ที่ปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยงที่มีต่อคุณสมบัติของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา โดยกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ครูพี่เลี้ยงในโรงเรียนเครือข่ายสถานศึกษาร่วมผลิตบัณฑิตของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น ปีการศึกษา 2560 จำนวน 438 คน พบว่า คุณสมบัติของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ในความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยง คือ คุณสมบัติความเป็นครูซึ่งมีค่ามากที่สุด โดยลักษณะที่แสดงถึงคุณสมบัติของความเป็นครูประกอบด้วย ความรัก ความเมตตา ปรารถนาดีต่อนักเรียน ความอดทนและความรับผิดชอบ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และเป็นผู้นำทางวิชาการ มีวิสัยทัศน์ ศรัทธาในวิชาชีพครู และปฏิบัติตามจรรยาบรรณของวิชาชีพครู จากงานวิจัยแสดงให้เห็นได้ว่าคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อวิชาชีพครูใช้ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้เรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรในสถานศึกษา ผู้ปกครองและชุมชน

2. ผลการพิจารณาการจัดอันดับคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์รายด้านของนักศึกษาวิชาชีพรู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนรินทร์ คุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์ทั้ง 3 ด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาค่าเฉลี่ยแต่ละด้านของคุณลักษณะมนุษย์สัมพันธ์เรียงลำดับจากมากไปน้อยได้ดังนี้รายด้านที่มีค่าสูงอันดับหนึ่ง คือ ด้านความรับผิดชอบ อันดับสอง คือ ด้านการติดต่อสื่อสาร และอันดับสาม คือ ด้านการพัฒนาตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของภาพพิมพ์ พรหมวงศ์ (2561 : 116) ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา คณะ

ครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม พบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิตด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับวิภากรณ์ บุญยงค์ (2560 : 68) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษย์สัมพันธ์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ โดยศึกษามนุษย์สัมพันธ์แต่ละด้าน ได้แก่ ด้านการรู้จักและยอมรับตนเอง การรู้จักและยอมรับผู้อื่น การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล การแสดงความซาบซึ้งและขอบคุณ และการเคารพในสิทธิและความเป็นตัวของตัวเองของบุคคล พบว่า มนุษย์สัมพันธ์ด้านการรู้จักและยอมรับตนเอง ด้านการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลอยู่ในระดับมากทั้งก่อนการทดลองและหลังการทดลอง และสอดคล้องกับจริยญา สมานญาติ (2564 : 45) ได้ศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักศึกษาปฏิบัติการสอนมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชัยภูมิ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พบว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักศึกษา โดยรวมนักศึกษาปฏิบัติการสอน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่านักศึกษาปฏิบัติการสอนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ในระดับมาก คือ ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านทักษะการจัดการเรียนรู้ ด้านความรู้ ด้านทักษะทางปัญญา และด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลข การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ สอดคล้องกับชนิดา สุดตาชาติ (2559 : 74-76) ได้ศึกษาคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของบุคลากรในสถานศึกษาขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด พบว่า คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของบุคลากรในสถานศึกษาขยายโอกาส สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านเข้าใจธรรมชาติ ด้านความเข้าใจผู้อื่น ด้านการทำงานร่วมกับผู้อื่น และด้านคุณลักษณะส่วนตัว จากงานวิจัยที่ศึกษากล่าวได้ว่า มนุษย์สัมพันธ์ที่ดีเป็นคุณลักษณะเฉพาะของบุคคลของวิชาชีพครู ที่แสดงออกทางกายวาจา และใจทำให้ผู้สัมผัสรับรู้ถึงการมีเมตตาริฉัตรที่ดีอันจะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานในหน้าที่ของตนเองได้ ซึ่งวรารณ์ ตระกูลสถิตย์ (2549 : 96-97) กล่าวว่า คุณลักษณะที่จะช่วยเสริมสร้างให้เป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของตน การเรียนรู้ความรับผิดชอบ และการติดต่อสื่อสาร

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. การศึกษาคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ 3 ด้าน คือ ด้านความรับผิดชอบ ด้านการติดต่อสื่อสาร และด้านการพัฒนาตนเอง โดยรวมอยู่ในระดับมาก ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้ตระหนักถึงความสำคัญของคุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญในการดำเนินชีวิตประจำวันและการทำงานในหน้าที่ครู

2. การศึกษาเพื่อจัดอันดับรายด้าน ด้านการพัฒนาตนเองจะมีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านอื่น ๆ ดังนั้น ควรมีการพัฒนาส่งเสริมให้นักศึกษาวิชาชีพครูได้พัฒนาตนเองเพื่อเตรียมพร้อมสู่การเป็นครูมืออาชีพ และส่งเสริมให้ตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพของตนเอง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาคุณลักษณะอื่น ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะส่งเสริมศักยภาพของนักศึกษาวิชาชีพครู เพิ่มเติม
2. ควรศึกษาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักศึกษาวิชาชีพครู ตามความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักศึกษาวิชาชีพครู ครูพี่เลี้ยง ผู้บริหารสถานศึกษา บุคลากรทางการศึกษา ชุมชน นักเรียน เป็นต้น โดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการประเมินคุณลักษณะของครูที่ดี

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงศักดิ์ ราชโคตร. (2552). เอกสารประกอบการสอนวิชามนุษย์สัมพันธ์. กรุงเทพฯ : ดวงแก้ว.
- ชนิดา สุดตาชาติ. (2559). คุณลักษณะมนุษยสัมพันธ์ของบุคลากรในสถานศึกษาขยายโอกาสสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ครุสภา. (2563). ราชกิจจานุเบกษาประกาศรายละเอียดของมาตรฐานความรู้และประสบการณ์วิชาชีพครูตามข้อบังคับครุสภา ว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562 และหลักเกณฑ์และวิธีการทดสอบและประเมินสมรรถนะทางวิชาชีพครู พ.ศ. 2563. [Online]. Available: <http://www.ksp.or.th>. [2022, August 7].

- จริญญา สมานญาติ. (2564). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักศึกษาปฏิบัติการสอนมหาวิทยาลัยการกีฬาแห่งชาติ วิทยาเขตชัยภูมิ ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 15 (4), 45-56.
- จำนงค์ นามมา และจักรี ศรีจารุเมธีญาณ. (2564). มิติของการสร้างมนุษยสัมพันธ์ในองค์กร. **วารสาร มจร อุบลปริทรรศน์**, 6 (2), 779-790.
- เจษฎา บุญมาโฮม. (2564). **มนุษยสัมพันธ์สำหรับครู : จิตวิทยาสัมพันธ์ภาพเชิงกระบวนทัศน์**. นครปฐม : สไมล์ พรินติ้ง & กราฟิคดีไซน์.
- ธีราภรณ์ พลายเล็ก. (2558). รายงานการวิจัย เรื่องทัศนคติต่อวิชาชีพครูของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ ภาควิชาศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทาและมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- นภสร ศิริเจริญศรีและอาทิตย์ ขวัญเขียน. (2561). ความคิดเห็นของครูพี่เลี้ยงที่มีต่อคุณสมบัติของนักศึกษาปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**, 41 (1), 39-50.
- บุญชม ศรีสะอาด และบุญส่ง นิลแก้ว. (2565). การอ้างอิงประชากรเมื่อใช้เครื่องมือแบบมาตราส่วนประมาณค่ากับกลุ่มตัวอย่าง. [Online]. Available: <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemmsu/article/view/148945/109451>. [2022, August 8].
- บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์. (2554). **เอกสารคำบรรยาย เรื่อง สถิติวิเคราะห์และโปรแกรมคอมพิวเตอร์**. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พจมาลย์ สกลเกียรติ. (2562). การศึกษาคุณลักษณะของครูที่พึงประสงค์ตามทัศนะของนักศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน วิทยาลัยครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. **รายงานการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 10**. (หน้า 446-456). สงขลา : มหาวิทยาลัยหาดใหญ่.
- ภาพพิมพ์ พรหมวงศ์. (2561). คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของบัณฑิตหลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครพนม. **วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม**, ฉบับการประชุมวิชาการครบรอบ 25 ปี, 111-119.
- วราภรณ์ ตระกูลสถิตย์. (2549). **การทำงานเป็นทีม**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- วิภาภรณ์ บุญยงค์. (2560). การใช้กิจกรรมกลุ่มเพื่อพัฒนามนุษยสัมพันธ์ของนักศึกษาคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์. **วารสารราชชนครินทร์**, 14 (32), 63-70.
- สมพร สุทัศน์ีย์. (2554). **มนุษยสัมพันธ์**. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุนันท์ สีพาย. (2562). การศึกษาคุณลักษณะของครูที่ดีในศตวรรษที่ 21 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. **วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม**, 13 (2), 246-263.
- สุวิมล ตรีภานันท์. (2543). **ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ : แนวทางสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Kerlinger, N.F. (1986). **Foundations of Behavioral Research**. 3rd ed. New York : Holt Rinehard & Winston, Inc.
- Neuman, W.L. (1991). **Social Research Methods : Qualitative and Quantitative Approaches**. Boston : Allyn and Bacon.